

Δημοσθένης Γρίβας: Μπροστά στο απόσπασμα*

‘Όσοι δεν αφήσατε
να σπάσουνε τ’ ακουστικά σας τύμπανα
από τις επινίκιες παρελάσεις
αφουγκραστείτε.

Άρης Αλεξάνδρου

Ανεπίδοτα γράμματα, Μούδρος 1948

Α) Μερικά βιογραφικά στοιχεία

Ο Δημοσθένης Γρίβας γεννήθηκε το 1912. Ο πατέρας του, Βασίλης Γρίβας, γιατρός και διδάκτωρ της ιατρικής (1899), ήταν «ένας από τους ηγέτες της εξέγερσης των αγροτών της Θεσσαλίας» και των γεγονότων του Κιλελέρ (1910). Στις 19/6/1910 παραπέμφθηκε μαζί με 34 άλλους συντρόφους του στο κακουργιοδικείο της Χαλκίδας όπου στις 23/6/1910 οι ένορκοι αθώωσαν όλους τους κατηγορούμενους¹.

Νεαρός φοιτητής εγκολπώθηκε τις ιδέες της αριστεράς κατά τη διάρκεια των σπουδών του στην ιατρική σχολή του πανεπιστημίου Αθηνών, απ’ όπου πήρε το πτυχίο του το 1939. Την ίδια χρονιά παντρεύτηκε την Έλλη Συμεωνίδου, τότε φοιτήτρια της νομικής, με την οποία έκαναν δυο παιδιά, τον Βασίλη (1940) και τον Κλεάνθη (1944).

Το 1941, αρνήθηκε να καλωσορίσει τους Γερμανούς κατακτητές κατά την είσοδό τους στην Καρδίτσα (ως ο μοναδικός τότε επιστήμονας που μιλούσε γερμανικά στην πόλη) και προκειμένου να αποφύγει τα αντίποινα των Γερμανών, βγήκε στο βουνό (συνοδευόμενος από τη γυναίκα του) πολύ πριν από το σχηματισμό των πρώτων

* Σ.Σ. Όλα τα στοιχεία που περιλαμβάνονται σε αυτό το κείμενο, καθώς και όλο το ανέκδοτο υλικό (αλληλογραφία και φωτογραφίες) που αφορά τον δολοφονηθέντα, μου παραχωρήθηκαν ευγενικά από το γιο του Κλεάνθη Γρίβα.

αντάρτικων ομάδων. Ήταν μέλος του Αγροτικού Κόμματος Ελλάδας και του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου (ΕΑΜ) από τη στιγμή της δημιουργίας του και υπηρέτησε ως γιατρός στο Υγειονομικό Σώμα του ΕΛΑΣ μέχρι την απελευθέρωση.

Η δεξιά τρομοκρατία που κάλυψε τη χώρα μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας τον ανάγκασε να βγει στο βουνό ως γιατρός του «Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας», παρά τις εκφρασμένες διαφωνίες του με την απόφαση για Εμφύλιο Πόλεμο της αλλοπρόδικτης και ολοκληρωτικής ηγεσίας του Νίκου Ζαχαριάδη που έλεγχε το ΚΚΕ.

Όπως σημειώνει ο αρχίατρος του ΕΛΑΣ αρχικά και στη συνέχεια του ΔΣΕ, Επαμεινώνδας Σακελλαρίου:

«Η ζωή του Γιατρού στο Αντάρτικο έχει δραματικές εξελίξεις μεταξύ καθήκοντος και ζωής. Παράδειγμα ο γιατρός Δ. Γρίβας από την Καρδίτσα, ίσως και άλλοι που δεν περιέπεσαν στην αντίληψή μου...

... Ο Γιατρός Δημοσθένης Γρίβας πιάστηκε στα Άγραφα μαζί με τραυματίες από τα κυβερνητικά στρατεύματα, πέρασε από Στρατοδικείο και με απόφασή του εκτελέστηκε στις 20 Ιουνίου του 1947. Ο Γιατρός πιάστηκε μαζί με τους τραυματίες: αυτό δείχνει ότι τήρησε τον Ιατρικό Όρκο που έδωσε. Παρέμεινε μαζί τους και θυσιάστηκε, δεν τους εγκατέλειψε για να αποφύγει τη σύλληψη και την καταδίκη του από το Στρατοδικείο. Γι' αυτό νομίζω ότι επαξίως μπορεί να κηρυχθεί ως ήρωας, τηρητής του Ιατρικού Όρκου. Και θεωρώ πως το Κράτος πρέπει να επιληφθεί και να κατοχυρώσει με ειδική νομολογία τους "Ήρωες του Ιατρικού Όρκου"»².

Β) Μια ακόμα κατά παραγγελίαν δίκη και εκτέλεση

Για να αποφευχθούν λαϊκές αντιδράσεις και να καταστεί αδύνατη η προετοιμασία της υπεράσπισής του, η δίκη του ορίστηκε αιφνιδιαστικά και έγινε στο Έκτακτο Στρατοδικείο³ στο «Κιέριον» της Καρδίτσας στις 13 Ιουνίου 1947. Στη διάρκεια της δίκης οι αρχές επέβαλαν το κλείσιμο των καταστημάτων της πόλης.

Συνήγορός του ήταν ο δικηγόρος Αναγνωστόπουλος (πατέρας του μετέπειτα υπουργού της ΝΔ, Θ. Αναγνωστόπουλου) που ειδοποιήθηκε λίγη ώρα πριν από τη δίκη. Ως μάρτυρες υπεράσπισής του⁴ κατέθεσαν και στρατιώτες του «εθνικού» στρατού που είχαν αιχμαλωτιστεί από τους αντάρτες, είχαν νοσηλευτεί από τον Δημοσθένη Γρίβα και στη συνέχεια ανταλλάχθηκαν με αντάρτες που είχαν πιαστεί από το στρατό. Ανάμεσά τους ήταν και ο γιατρός Νασιάκος. Όλοι τους έπλεξαν το εγκώμιο του ήθους και της συμπεριφοράς του Δημοσθένη Γρίβα που, όπως κατέθεσαν, «δεν έκανε καμιά διάκριση μεταξύ των αριστερών και των δεξιών».

Για αυτή την παρωδία δίκης η ημερήσια εφημερίδα των Τρικάλων «Θάρρος» θα γράψει: «Κατά την απολογία του ο κατηγορούμενος ωμίλησεν επί μίαν ώραν αναφερθείς αρχικώς εις τους λόγους οι οποίοι τον εξηνάγκασαν να κρύπτεται εντός της πόλεως λόγω της αποφάσεως της Επιτροπής Ασφαλείας διά της οποίας είχε εκτοπισθή επί εν έτος. Ισχυρίσθη εν συνεχεία ότι ηναγκάσθη να μεταβή εις Μπελοκομίτη, ίνα εργασθή ως ιατρός εις την περιφέρειαν.

Καταλήγων λέγει ότι δεν αποδίδει σημασίαν εις την καταδίκην του, αλλ' ενδιαφέρεται αποκλειστικώς διά τον μη χαρακτηρισμόν του υπό του Στρατοδικείου ως

κοινού ληστού, γεγονός το οποίο θα συνεπήγετο την κηλίδωσιν της τιμής του.

Ο Βασιλικός Επίτροπος ωμίλησε δι' ολίγων ζητήσας την επιβολήν της εσχάτης των ποινών.

Το απόγευμα εξεδόθη η απόφασις διά της οποίας επεβλήθη εις τον Γρίβαν η ποινή του θανάτου.

Αίτησις της υπερασπίσεως να εκφρασθή η ευχή του Στρατοδικείου προς μετριασμόν της ποινής απερρίφθη.

Ο Μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος κ. Ιεζεκιήλ απέστειλε τηλεγράφημα προς τον Βασιλέα έχον ούτω.

Υπταίς χερσίν καθικετεύω Υμ. Μεγαλειότητα ευαρεστηθή διατάξη αναστολήν ποινής δικασθέντος εις θάνατον ιατρού Γρίβα. Ταπεινός ευχέτης και ευπειθέστατος θεράπων, Μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος Ιεζεκιήλ»⁵.

Η καθ' υπαγόρευσιν αυτή δίκη χωρίς μάρτυρες κατηγορίας, συγκλόνισε την τοπική κοινωνία και παρ' ό,τι η αντιπαλότητα και το μίσος της ντόπιας ιατρικής συντεχνίας και των πολιτικών αντιπάλων του γιατρού αποτέλεσαν τα ξύλα για το προσάναμα της πυράς, οι ενοχές και η αμηχανία τους ήταν καθολική. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι μετά την εκφώνηση της καταδικαστικής απόφασης, ο πρόεδρος του στρατοδικείου δήλωσε στη γυναίκα του, παρουσία του δικηγόρου του, «Λυπάμαι πολύ κυρία Γρίβα. Ο άνδρας σας είναι αθώος. Πιέστηκα αφάνταστα για να βγάλω αυτή την απόφαση και δεν είχα άλλη εκλογή». Ο αρχιμανδρίτης που τον εξομολόγησε πριν εκτελεστεί, είπε στους δικούς του: «Δεν ήμουν άξιος να εξομολογήσω έναν τέτοιο άνθρωπο».

Στις 20 Ιουνίου 1947, σε ηλικία μόλις 35 ετών, ο γιατρός⁶ Δημοσθένης Γρίβας στήθηκε μπροστά από το εκτελεστικό απόσπασμα. Δυο αποσπάσματα κατά σειράν που αποτελούνταν από συμπατριώτες του αρνήθηκαν να εκτελέσουν τη διαταγή «σκοπεύσατε πυρ» και αντικαταστάθηκαν στη συνέχεια από τρίτο απόσπασμα που συγκροτήθηκε από στρατιώτες που προήρχοντο από άλλα μέρη της Ελλάδας.

Θάφτηκε σε έναν ομαδικό τάφο που κρατήθηκε μυστικός από την οικογένειά του επί δύο εβδομάδες.

Γ) Τα περιουσιακά στοιχεία ενός γιατρού και η διάθεσή τους

Ίσως φανεί παράξενο το ότι στέκομαι στο σημείο αυτό που είναι όμως ένα από δείγμα αλλά και παράδειγμα ενός άλλου ήθους και μιας άλλης εποχής που έχει πλέον οριστικά, ίσως, παρέλθει.

Ο Δημοσθένης Γρίβας αν και γιατρός (και γιος διδάκτορα της ιατρικής σε μια εποχή που οι γιατροί με διδακτορικό στην Ελλάδα μπορούσαν να μετρηθούν στα δάκτυλα των δυο χεριών), τα μόνα περιουσιακά στοιχεία που κατείχε τη στιγμή της εκτέλεσής του, είναι τα γυαλιά, το δακτυλίδι, η ταυτότητα, η βέρα, το ρολόι, η σιγαροθήκη, ο αναπτήρας, τα ξυριστικά εργαλεία, το πουλόβερ, το στυλό του και ένα χειροποίητο σκάκι, που στο τελευταίο του γράμμα στη γυναίκα του, της ζητάει να τα μοιράσει στους δικούς του σαν ενθύμιο:

«Από τά λίγα άτομικά μου πράγματα πού άφηνω, δώσε στους δικούς μας από κάτι

για ένθυμιο. Στή μαννούλα μας, τά γυαλιά μου, έσύ νά κρατήσεις τό δακτυλίδι καί τήν ταυτότητα, τή βέρα μου νά τήν κάνεις ένθυμιο στόν Τούλη, τό ρολόγι μου στό Λάκη, στό Μήτσο μας, τήν μαύρη σιγαροθήκη, στόν άδελφό μας Γιώργο, τόν άναπτήρα μου, στόν Κροίσο τά ξυριστικά έργαλεία, στόν Βάγιο μας τό πουλόμπερ, στόν 'Αποστολάκη τής Πόπης τό στυλογράφο. Τό σκάκι καμωμένο από άγαπητούς φίλους συγκρατούμενους νά τό κρατήσεις για ένθυμιο».

Ενώ για τα υπόλοιπα «περιουσιακά» στοιχεία του, δηλαδή τις λιγοστές μελέτες, εισηγήσεις και ομιλίες που έκανε σε λαϊκά σεμινάρια και δημόσιες εκδηλώσεις του ΕΑΜ, οι οδηγίες που αφήνει στη γυναίκα του είναι (άφου τίς άντιγράψεις νά τίς κρατήσεις για ένθυμιο καί τά άντίγραφα νά τά παραδώσεις έν καιρῷ στόν προορισμό τους...).

Τα λιγοστά έργα που διασώθηκαν και που αποτελούν ένα μικρό αλλά ενδεικτικό στοιχείο της ευρύτητας σκέψης αλλά και των ουσιαστικών ενδιαφερόντων του αδικοχαμένου γιατρού, είναι τα παρακάτω:

Ι) ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΑΪΚΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ΕΑΜ

- 1) Γενετήσια ορμή (σελ. 17),
- 2) Έρωτας (σελ. 9),
- 3) Ηθική (σελ. 14), που αποτελούν μια τριλογία, και
- 4) Λαϊκή υγεία (αχρονολόγητο, σελ. 46).

ΙΙ) ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΣΕ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΑΜ

1) *Ναρκωτικά και τοξικομανείς* (Μάιος 1946, σελ. 20). Γράφτηκε στις 20/5/1946 και παρουσιάστηκε σε ειδική εκδήλωση του ΕΑΜ για τα ναρκωτικά στο θέατρο Παλλάς της Καρδίτσας στις 25/5/1946.

2) *Υγιεινή και κοινωνικές αρρώστιες* (Ιούνιος 1946, σελ. 21).

3) *Ο γιατρός στη σοσιαλιστική κοινωνία (ή στην υπηρεσία της κοινωνίας)* (Ιούλιος 1946, σελ. 17).

4) *Ο εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας και η λαϊκή υγεία* (Ιούλιος 1946, σελ. 14).

5) *Αγροτική υγεία* (Οκτώβριος 1946, σελ. 28).

6) *Ο φεμινισμός και η διακήρυξη των επιστημόνων της «Χριστιανικής Ένωσης»* (Ιανουάριος 1947, σελ. 7).

7) *Από την ηρωική μάχη των Φαρσάλων: Ένα απίστευτο δράμα* (Αχρονολόγητο, σελ. 5).

8) *Η ευγονία της φυλής* (Αχρονολόγητο, ημιτελές, σελ. 10).

Δ) Ένας επίλογος του στρατηγού Μακρυγιάννη ή και διατί νά χυθούν αυτά τα αίματα;

Σās έρωτῶ, έσās τούς Έκλαμπρότατους καί μεγαλόγνωσους πολιτικούς τής 'Ελλάδος άρχή καί τέλος: άν ήρθατε από καλοσύνη σας νά μās φωτίσετε, νά μās λευτερώσετε, διατί νά χυθούν αυτά τά αίματα όπου χύθηκαν καί ή πατρίδα νά είναι

είς τήν κατάστασιν όπου είναι ὡς τήν σήμερον, καί νά γένη αὐτήν ἡ δυστυχία γενικῶς εἰς τοὺς τιμίους ἀνθρώπους; Καί νά θέλουν οἱ Ἕλληνες, οἱ Γάλλοι, οἱ Ρουσοί, οἱ Ἀουστριακοί ἢ ἄλλο κράτος νά μᾶς κυβερνήσουν μέ τό μέσον τό δικόν σας;

Οἱ ξυπόλυτοι καί οἱ γυμνοί τά σπαθιά τῶν [Γερμανῶν] τά ντιμισκιά τά πήραν αὐτῆνοι οἱ ὀλίγοι μέ τίς μαχαιροῦλες, τά φλωροκαπνισμένα τοὺς ντουφέκια τά πήραν μ' ἐκεῖνα ὁποῦταν δεμένα μέ σκοινιά, τοὺς πήραν καί τοὺς ζαῖρέδες κι' ὅλα τ' ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου.

Οἱ ἀνθρωποφάγοι φτόνησαν αὐτό καί μᾶς ἔσπειραν τήν ἀρετή τους, διχόνοια, φατρία, κατασκοπεῖα, τίς ἀκαθαρσίες τίς δικές τους, κι' ἐφκίασαν τήν πατρίδα μας παλιόναθα...

Τώρα, ἀφοῦ μᾶς γύνωσαν ἀπό τήν ἀρετή καί πατριωτισμόν καί ταλαιπωροῦνε ὅλους τοὺς ἀγωνιστάς καί χῆρες τῶν σκοτωμένων κι' ἄρφανά τους κι' ὅσους θυσιάσαν τό δικόν τους διά τήν λευτεριά τῆς πατρίδας, μᾶς λένε ἀνάξιους τῆς λευτεριᾶς... [καί] κάνουν χιλιάδες ἀντενέργειες καί συχνούς ἐμφύλιους πολέμους, κι' ὅσους θέλαν νά βαστήξουν τήν πατρίδα, ὅταν οἱ [Γερμανοί] τήν κιντύνευαν, ζητοῦσαν νά τοὺς σκοτώσουν μέ τίς ἀντενέργειές τους· καί τοὺς σκότωσαν· καί χάθη ὅλο τ' ἄνθος τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς ἐφύλιους πολέμους.

Θεσσαλονίκη-Αθήνα, Οκτώβριος '95

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Για περ. βλέπε Γιάννης Κορδάτος, *Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας*, εκδ. 20ός Αἰώνας, Αθήνα, 1958, τόμ. 5, σελ. 185-194. Τα πρακτικά της δίκης και η απολογία του Βασίλη Γρίβα καταχωρούνται στο Γιώργος Καρανικόλας, *Κιλελέρ*, εκδ. Μπάυρον, Αθήνα, 1980, σελ. 358-9.

2. Για περ. βλέπε Επαμεινώνδας Σακελλαρίου, *Διαθέσαμε τη ζωή μας*, Θεσσαλονίκη, 1991, σελ. 12 και 108.

3. Τα μέλη του καθ' υπαγόρευσιν λειτουργούντος Εκτάκτου Στρατοδικείου Καρδίτσας είναι οι παρακάτω: 1. Θεοχαρόπουλος Ανδρέας: Αντ/χης πεζικού, πρόεδρος, 2. Θύμης Σπυρίδων: Ταγ/χης πεζικού, 3. Ζαλαχώρης Νικόλαος: Ταγ/χης πεζικού, 4. Λυριτζής Αθανάσιος: Λοχαγός πεζικού, 5. Αποστόλου Κων/νος: Λοχαγός πεζικού, 6. Παπαγεωργίου Γεώργιος: Βασιλικός επίτροπος, 7. Ράμφοις Ιωάννης: Υπολ/γός ΣΔ, γραμματέας.

4. Ως μάρτυρες υπεράσπισης κατέθεσαν οι παρακάτω: 1. Αντωνίου Ἀγγελος, 2. Αργυρίου Νικόλαος, 3. Γρίβας Γιώργος, 4. Καούρα Δέσποινα, 5. Λιάκου Δήμητρα, 6. Νικολόπουλος Βάιος, 7. Σαμαράκης Ιωάννης.

5. Για περ. βλέπε εφημ. «Θάρρος», *Εἰς θάνατον οἱ ἰατροὶ Γρίβας*, Τρίκαλα, 14 Ιουνίου 1947.

6. Στη διάρκεια του Εμφυλίου, ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν γιατρῶν τοῦ Υγειονομικοῦ Σώματος τοῦ ΔΣΕ πέντε ἔχασαν τὴ ζωὴ τους: Οἱ τρεῖς σκοτώθηκαν σὲ ἐπιθέσεις τοῦ «ἐθνικοῦ» στρατοῦ (ο Νίκος Κουκουλῖος ἢ Παλιούρας στὸν Κόζιακα τὴν ἀνοιξή τοῦ 1947, ο Αθανάσιος Καράμπαμπας στὴν Κεντρικὴ Μακεδονία το 1948 καὶ ο Κουρδουκλάς στὸν Ὀλυμπο το 1949). Καὶ δυο καταδικάστηκαν σὲ θάνατο ἀπὸ τοὺς ἐτεροκίνητους αξιωματικούς τῶν Εκτάκτων Στρατοδικείων καὶ στήθηκαν στὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα (ο Δημοσθένης Γρίβας στὴν Καρδίτσα στὶς 20/6/1947 καὶ ο Κουβαράς). Για περ. βλέπε τὸ βιβλίο τοῦ Επαμεινώνδα (Νώντα) Σακελλαρίου, *Τὸ Υγειονομικὸ τοῦ Δημοκρατικοῦ Στρατοῦ*, εκδ. Τολίδη, Αθήνα χ.χ.εκδ., σελ. 8-9 καὶ 31.

7. Ἡ υπογράμμιση καὶ τὰ σὲ ἀγκύλες εἶναι δικά μου.